

פרשת ראה - הרב ד"ר דניאל רייפמן

פרשתנו מזכירה לראשונה את הטקס שבני ישראל אמורים לבצע בכניסתם לארץ ישראל: "וְהָיָה, כִּי יָבִיֵאֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר-אַתָּה בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ--וְנִתְּתָה אֶת-הַבְּרָכָה עַל-הַר גְּרִזִים, וְאֶת-הַקְּלָלָה עַל-הַר עֵיבָל." פרטי הטקס הזה עוד חסרים לנו, אבל הם מפורטים לקראת סוף ספר דברים (פרק כז). בני ישראל אמורים להתחלק לשתי קבוצות, ששה שבטים בכל קבוצה, שכל אחת מהן תעמוד על אחד ההרים הללו – הר גריזים והר עיבל – שנמצאים במרכז השומרון. הר גריזים הוא הר ירוק ושופע שמסמל את הברכה שתבוא לעם ישראל אם ישמרו את מצוות ה', לעומת הר עיבל, הר שומם וצחיח, מסמל את הקללה שתבוא, חו"ס, אם יעברו על דברי ה'. בין שני ההרים יעמדו שבט לוי שינאמו את הברכות והקללות, "וְעָנּוּ כָל-הָעָם וְאָמְרוּ, אָמֵן."

ברור שטקס זה דומה בהרבה פרטים למעמד הר סיני: שניהם מתרחשים על הרים גבוהים, ומטרתם היא לאשר את קבלת עול המצוות ע"י בני". אפילו הרבה מהקללות שניתנות אל עבר הר עיבל מקבילות לעשרת הדברות. אבל נקודות הדמיון האלה רק מחזקות את השאלה: אם בני כבר קיבלו עליהם עול מצוות בהר סיני, מהי המטרה של הטקס הנוסף הזה בזמן הכניסה לארץ?

ככל שהטקסים הללו דומים זה לזה, יש ביניהם גם הבדלים חשובים, ונראה שההבדלים הללו משקפים את המטרות השונות שהם אמורים לשמש. כמובן, ההבדל הכי בולט הוא העובדה שבהר סיני יש רק הר אחד, לעומת בהר גריזים והר עיבל שיש שני הרים. עצם הבדל זה מעיד על הגורם המרכזי שקיים במעמד הר גריזים והר עיבל שחסר במעמד הר סיני: בחירה חפשית. כפי שאמרנו, הניגוד החד בין הר גריזים להר עיבל מסמן שיש לבני ישראל כח לבחור בין שתי אופציות מנוגדות: שמירת מצוות ה', שתוביל לברכה, או הפרת המצוות, שתביא לקללה. נושא זה של בחירה חפשית חוזר על עצמו שוב ושוב בספר דברים, עם דגש ששתי האופציות נגישות להם באותה מדה, בדיוק כמו ששני ההרים מונחים לרגליהם: "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם, אֶת-הַחַיִּים וְאֶת-הַטּוֹב, וְאֶת-הַמָּוֶת, וְאֶת-הָרָע... הַעֲדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם, אֶת-הַשְּׂמִים וְאֶת-הָאָרֶץ--הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה; וּבְחַרְתָּ, בַּחַיִּים--לְמַעַן תִּחְיֶה, אַתָּה וְיִרְעָךְ" (דברים ל, טו-יט).

לעמת זאת, בתיאורו של מעמד הר סיני, משה רבנו מדגיש שזאת היתה חוויה מהממת לחלוטין: "וַיְהִי, כְּשִׁמְעֶכֶם אֶת-הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ, וְהִקֵּר, בְּעַר בְּאֵשׁ; וַתִּקְרְבוּן אֵלַי, כָּל-רְאִשֵׁי שְׁבָטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם. וַתֹּאמְרוּ, הֵן הָרָאנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת-כְּבוֹדוֹ וְאֶת-גְּדֻלוֹ, וְאֶת-קִלְוֹ שִׁמְעָנוּ, מִתּוֹךְ הָאֵשׁ; הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ, כִּי יִדְבֵר אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וְחַי" (דברים ה, יט-כ). חוויה כזאת לא השאירה לבני שום מקום להחליט אם לציית או לא: התגלותו של הקב"ה הכריחה אותם לקבל את עול המצוות בלי אפילו לחשוב. מובן היטב מאמר חז"ל (שבת דף פח עמ' א) שבשעת מתן תורה, "כפה הקב"ה

עליהם את ההר כגיגית ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם." ההר היחידי מסמל את העובדה שבעצם לא היתה לבנ"י אלא אופציה אחת בלבד.

בכך ניתן להבין גם הבדלים נוספים בין מעמד הר סיני לבין מעמד הר גריזים והר עיבל. במעמד הר סיני, עשרת הדברות מנוסחות בלשון ציווי; לעמת זאת במעמד הר גריזים והר עיבל, המצוות ניתנות בלשון קללות: "ארור האיש ש..." נוסחה זאת משדרת שמוטל על בני ישראל עצמם לשקול את התוצאות של מעשיהם ולבחור בהתאם. עוד הבדל חשוב הוא המיקום של בני ישראל בשני הטקסים. במעמד הר סיני, בנ"י נמצאים בתחתית ההר, וה' מתגלה אליהם מלמעלה. לעמת זאת, במעמד הר גריזים והר עיבל, בני ישראל הם אלו שעומדים על ההרים, ושבת לוי – שהם בעצם נציגי ה' – עומדים בעמק מלמטה. מיקום זה יוצר חוייה שונה לגמרי מזאת של מעמד הר סיני. בזמן שבני ישראל עומדים על ההרים זה מול זה, העיניים של כל אחד ואחד נמשכות להמון העם שעומדים מסביבם, לאחיהם שנכנסים איתם לברית עם הקב"ה ושיהיו אחראים יחד איתם לשמור על תנאיה.

דומני שההבדל בין אופי מעמד הר סיני לאופי מעמד הר גריזים והר עיבל משקף את ההבדל היותר רחב בין צורת חיי בנ"י במדבר לבין צורת חייהם החדשים בארץ ישראל. במדבר לא היה ניתן לשכוח שה' משגיח עליהם תמיד: הרי שכינתו שכנה בתוך המחנה, וכל פרנסתם היתה באופן ניסי. בכניסתם לארץ, בני ישראל כבר לא יחיו במגע ישיר עם מקום שכינת ה', ולכן הדאגה ששורה על כל ספר דברים היא שישכחו את ה' ויפרו את מצוותיו. מעמד הר גריזים והר עיבל מעוצב כדי לשדר להם את עומס האחריות לבחור בדרך הנכונה.